

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Τουραμπέλης Γ. Μιχαήλ
michaeltourabelis@yahoo.gr
Εκπαιδευτικός ΠΕ06

Τζώτζου Μαρία
mtzotzou@yahoo.gr
Εκπαιδευτικός ΠΕ06

Περίληψη

Σύνηθες χαρακτηριστικό της σημερινής τεχνοκρατικής κοινωνίας αποτελεί η απομάκρυνση του ατόμου από την ιστορία, τον πολιτισμό και τις ανθρωπιστικές αξίες. Ιδιαίτερα οι νέοι, επηρεασμένοι από την έκπτωση αξιών της εποχής, εκδηλώνουν μια σχεδόν αδιάφορη στάση στους τομείς της Τέχνης και του πολιτισμού γενικότερα. Η έλλειψη πολιτιστικής συνείδησης διαμορφώνει τη συμπεριφορά τους, οδηγώντας τους σε αποχή από πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες της πόλης. Η ευθύνη αποδίδεται σε παράγοντες που συμβάλλουν στην καλλιέργεια των ατόμων σε κάθε στάδιο της ανάπτυξης, όπως οικογένεια, εκπαίδευση, κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί, αλλά και στους ίδιους τους καλλιτέχνες. Η παρούσα εισήγηση καταδεικνύει την αναγκαιότητα για συντονισμένη δράση όλων των φορέων αγωγής, με έμφαση στην υιοθέτηση παιδαγωγικών μοντέλων και κατάλληλων εκπαιδευτικών πολιτικών στις οποίες η αισθητική καλλιέργεια, ως μέσο διαπαιδαγώγησης, να είναι ενσωματωμένη στην καθημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα. Έτσι οι νέοι αναπτύσσονται ολιστικά, αποκτώντας μια πολιτιστική ταυτότητα και συνείδηση που θα αναπτυχθεί και θα εδραιωθεί μέσα από τη συστηματική συμμετοχή σε πολιτιστικά δρώμενα.

Λέξεις κλειδιά: Τέχνη, αποστασιοποίηση, αισθητική καλλιέργεια, πολιτιστική συνείδηση, συμμετοχικότητα

1. Εισαγωγή

Σε μια εποχή όπου η καινοτομία και η δημιουργικότητα αποτελούν περισσότερο αίτημα παρά αυτονόητο, η ίδια η Τέχνη και η εκπαίδευση μέσω της Τέχνης, αναδεικνύονται σε πολυδιάστατα εργαλεία κινητοποίησης των νέων, στοχεύοντας στην ανάπτυξη και τη διαχείριση ατομικών δεξιοτήτων, στην ενεργοποίηση της φαντασίας, την καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, της εξοικείωσης με τις υψηλότερες ιδέες του ανθρώπινου πνεύματος και την ενθάρρυνση της ενεργητικής, βιωματικής μάθησης ώστε ως μελλοντικοί πολίτες να διαθέτουν γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρίες, για να μπορούν να παρατηρούν, να συσχετίζουν, να οραματίζονται, να μετασχηματίζουν και να δημιουργούν.

Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι η θέση της Τέχνης μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα καθορίζεται κυρίως από την αντίληψη που επικρατεί για την ίδια την Τέχνη. Αν ανατρέξουμε σε υφιστάμενες αντιλήψεις για το ποιους αφορά, θα συναντήσουμε ιδέες που ταυτίζουν την τέχνη με το ταλέντο και τη κλίση στις εικαστικές και παραστατικές τέχνες, αναγνωρίζοντας την ικανότητα δημιουργίας και έκφρασης μόνο στους λίγους ταλαντούχους, με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση μαθημάτων όπως η Εικαστική Αγωγή, η Μουσική και η Θεατρική Αγωγή ως δευτερεύοντα μαθήματα μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα.

Όμως η τέχνη αποτελεί έκφραση συναισθημάτων και ιδεών η οποία είναι έμφυτη σε κάθε ανθρώπινο ον. « Η εκπαίδευση στις Εικαστικές Τέχνες όχι μόνο προσφέρει ουσιαστικά στη γνώση αλλά μπορεί να αποτελέσει ισχυρό μέσο για την ανάπτυξη δημιουργικών και ενεργών ατόμων με

δεξιότητες αισθητικής κρίσης και σκέψης, με επινοητικότητα και ευαισθησία, ικανών να επικοινωνούν, να εκφράζονται δημιουργικά και να αντιμετωπίζουν προκλήσεις» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2008:4). Είναι απαραίτητο να αναδειχθεί η αξία της Τέχνης και η πολυσήμαντη συνεισφορά της στην καλλιέργεια των μαθησιακών δεξιοτήτων και στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας κάθε ατόμου. Ως επακόλουθο της ανάδειξης αυτής μπορεί να θεωρηθεί η αναζήτηση δραστηριοτήτων που αφορούν την τέχνη όχι μόνο στο στενό πλαίσιο του σχολείου αλλά και σε επίπεδο οικογένειας και τοπικής κοινωνίας. Γίνεται επομένως αντιληπτό, ότι αποτελεί υποχρέωση της πολιτείας, της εκπαιδευτικής κοινότητας αλλά και των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης να προωθούν κάθε πολιτιστικό γεγονός που σχετίζεται με εκφάνσεις της Τέχνης, παρέχοντας όχι μόνο τα κατάλληλα ερεθίσματα στους νέους αλλά και ένα διάυλο έκφρασης των καλλιτεχνικών αναζητήσεων τους. Κάθε άτομο που εκφράζεται μέσα από αυτήν, συμβάλλει με το δικό του τρόπο στην πνευματική και πολιτιστική εξέλιξη του κοινωνικού συνόλου μέσα στο οποίο κινείται. Η τέχνη, άλλωστε, αποτελεί ένα συλλογικό απόκτημα που συντίθεται από έργα μεμονωμένων ατόμων.

Η προσφορά της τέχνης είναι πολλαπλή τόσο σε ατομικό επίπεδο, μέσω της δυνατότητας έκφρασης πανανθρώπινων συναισθημάτων, όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο χάρη στην παιδευτική της αξία. Οι πολίτες που έρχονται σε επαφή με διάφορες μορφές τέχνης εκτίθενται σε εκδηλώσεις καλαισθησίας και αισθητικής αρμονίας αποκτούν τη δυνατότητα να αντιληφθούν την πραγματικότητα μέσα από το οπτικό πρίσμα του κάθε δημιουργού, που συχνά οδηγεί σε κριτική επεξεργασία και αναθεώρηση στάσεων και αξιών. Συνάμα, η τέχνη αποτελεί ένα συνδυαστικό κρίκο ανάμεσα στους λαούς καθώς η παγκόσμια γλώσσα της Τέχνης είναι σε θέση να γεφυρώσει πολιτισμικές διαφορές και να συνενώσει τους λαούς. “Τίποτα δεν μας ενώνει καλύτερα από μια αισθητική συγκίνηση” ομολογεί ο Γ. Σεφέρης.

2. Γενικότερο πλαίσιο της εποχής

Το γενικότερο πλαίσιο της εποχής χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση υλικών περισσότερο παρά πνευματικών αγαθών, με το άτομο να εστιάζει περισσότερο στην επιβίωση παρά στην πνευματική και ψυχική καλλιέργεια. Η διαρκής συρρίκνωση του ελεύθερου χρόνου και η έλλειψη ουσιαστικής επικοινωνίας και ορθών διαπροσωπικών σχέσεων, οδηγεί στην αποξένωση και την απομάκρυνση από κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, από την επαφή με τη παράδοση με συνέπεια το άτομο να οδηγείται στην αλλοίωση της πολιτιστικής του ταυτότητας. Επικρατεί η νοοτροπία πως η Τέχνη είναι ανώφελη, αφού δεν έχει τα απτά αποτελέσματα που έχουν τα εφόδια μιας καλής επαγγελματικής κατάρτισης. Όπως εύστοχα παρατηρεί η Ψαρρού (2010), ενώ ο πολιτιστικός τομέας στη χώρα προσφέρει συγκριτικά πλεονεκτήματα, αυτά εν πολλοίς παραμένουν αναξιοποίητα, λόγω οργανωτικών αγκυλώσεων, αναποτελεσματικών δομών, πεπαλαιωμένων πρακτικών και φοβικών νοοτροπιών.

Αναζητώντας τις αιτίες στους εκάστοτε φορείς αγωγής, θα ξεκινήσουμε από το οικογενειακό περιβάλλον αλλά και το ίδιο το άτομο. Από τη μια μεριά οι γονείς, επηρεασμένοι από το υλιστικό πνεύμα της σύγχρονης εποχής, αλλά και από πιθανή έλλειψη καλλιτεχνικής και πολιτιστικής παιδείας, αδυνατούν να παράσχουν επαρκή ερεθίσματα στα παιδιά ώστε να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στην καλλιέργεια του πνεύματος και της αισθητικής αντίληψης. Από την άλλη μεριά, το ίδιο το άτομο, υποκύπτοντας στην έλλειψη χρόνου και ενδιαφερόντων παρασύρεται στον κομπορμισμό και τη μαζοποίηση, χαρακτηριστικά της εποχής που προωθούνται από την υποκοουλτούρα των μέσων μαζικής επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης.

Παρά το γεγονός ότι έχει αναγνωρισθεί η παιδευτική αξία της τέχνης στη σύγχρονη ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, (Dewey, 1980· Gardner, 1990· Κόκκος, 2011), σε συνέδρια, άρθρα και σε επιστημονικά συγγράμματα, διαπιστώνεται ότι η αναγκαιότητα αυτή δεν έχει περάσει αποτελεσματικά μέσα στη σχολική τάξη από τους εκπαιδευτικούς ενώ οι μαθητές αντιμετωπίζουν με αδιαφορία αλλά και με δυσπιστία ορισμένες πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών και ομάδων μαθητών. Οι μαθητές έχουν περιορισμένη γνώση σε ότι αφορά την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους,

τόσο της υλικής και πολύ περισσότερο της άυλης, καθώς στερούνται τα απαραίτητα ερεθίσματα για την καλλιέργεια πολιτισμικής συνείδησης. Ο Μπαμπινιώτης (1999), παραθέτει την άποψη ότι η αισθητική αγωγή στο σχολείο είναι εντελώς ανεπαρκής και αμφιβάλλει για το κατά πόσο έχει αποκτήσει ο Έλληνας μαθητής μέσα από 12 χρόνια σπουδών μια ουσιαστική γνωριμία με το θέατρο, κάποια καλλιέργεια στη μουσική, ή μια στοιχειώδη καλλιέργεια και ευαισθησία στη ζωγραφική και στα εικαστικά γενικότερα.

Η υποβάθμιση της τέχνης στο σύγχρονο σχολείο οφείλεται σε μια τεχνοκρατική και ωφελμιστική αντίληψη που επικρατεί στην κοινωνία με τις ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις για εξειδίκευση και τον ανταγωνισμό να κυριαρχεί. Μοιραία, η καλλιέργεια της αισθητικής αντίληψης και η ανάπτυξη πολιτιστικής συνείδησης υποβαθμίζονται, καθώς δεν συμπεριλαμβάνονται ανάμεσα στα εφόδια για μια καλή επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση. Ελάχιστη σημασία αποδίδεται από το περιεχόμενο σπουδών στη συναισθηματική καλλιέργεια των μαθητών. Σημαντικό ρόλο επίσης παίζει η έλλειψη κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε τομείς που βρίσκονται έξω από τα στενά πλαίσια της ειδικότητάς τους.

Στον αντίποδα, ο ρόλος του καλλιτέχνη στη σύγχρονη κοινωνία, όπου κυριαρχεί η στείρα τεχνοκρατική αντίληψη και ο υλισμός, είναι πολύ σημαντικός. Είναι εκείνος που με τη γνησιότητά και πρωτοτυπία του πνευματικού του δημιουργήματος, θα εκφράσει τον προβληματισμό του και θα επισημάνει άμεσα ή έμμεσα τα μειονεκτήματα της εποχής του. Με τον τρόπο αυτό, θα ευαισθητοποιήσει τους γύρω του και θα τους ενεργοποιήσει, ώστε τελικά να γίνει εφικτός ο εξανθρωπισμός της κοινωνίας. Τα κίνητρα όμως της καλλιτεχνικής δημιουργίας στις μέρες μας αποκλίνουν από αυτό τον ουσιαστικό ρόλο. Η ανάγκη για αναγνώριση και διάκριση μέσα στον έντονο ανταγωνισμό, αλλά και ο ανώφελος δογματισμός του «η τέχνη για την τέχνη» έχει σαν αποτέλεσμα να χάσει η τέχνη τον κοινωνικό και ανθρωπιστικό ρόλο της, καθώς παύει να υπηρετεί τον άνθρωπο, και οδηγεί στην εσωστρέφεια, στην εξατομίκευση, καθώς και στη δημιουργία δυσνόητων έργων που δεν αγγίζουν το κοινό. Η τέχνη πλέον είναι εμπορευματοποιημένη με αποκλειστικό σκοπό το κέρδος, οπότε υποβαθμίζεται το καλλιτεχνικό προϊόν, τόσο ως προς τη μορφή, όσο και ως προς το περιεχόμενο. Καθοριστικό ρόλο σ' αυτήν την υποβάθμιση παίζουν τα Μ.Μ.Ε. αφού προβάλλουν ελάχιστα τη γνήσια ανόθευτη τέχνη, ενώ προωθούν συστηματικά την εμπορευματοποιημένη, διαμορφώνοντας τάσεις και ευτελίζοντας αξίες.

3. Η παιδευτική αξία της Τέχνης

Η τέχνη ως μια καθολική «γλώσσα», που ξεπερνά τις όποιες πολιτισμικές διαφορές όπως γλώσσα, θρησκεία, εθνικότητα, είναι μια υπαρξιακή ανάγκη του ανθρώπου να εξωτερικεύει τις σκέψεις, τις ιδέες και τα συναισθήματά του, για να επικοινωνεί με τον εαυτό του και τους άλλους, «έννας δρόμος προς την ελευθερία, τη διαδικασία απελευθέρωσης του ανθρώπινου πνεύματος». (Cassirer, 1994:37). Παράλληλα η ενασχόληση με την τέχνη, ως εργαλείο βιωματικής μάθησης σε όλες τις θεματικές ενότητες εστιάζει στη δημιουργική έκφραση του μαθητή μέσω του λόγου αλλά και σε συνδυασμό με άλλα μέσα έκφρασης. Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί τόσο στην καλλιέργεια της γλωσσικής ικανότητας όσο και στη δημιουργική ενασχόληση αφού έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τα βασικά χαρακτηριστικά και τον κώδικα μιας τέχνης, να εκπαιδευτεί στην «ανάγνωση» ενός έργου. Πιο αναλυτικά, ο μαθητής επιλέγει ένα έργο τέχνης, αιτιολογώντας την προτίμησή του, παρατηρεί και καταγράφει λεπτομέρειες, περιγράφει τι θα αισθανόταν αν βρισκόταν «μέσα στο έργο», επιστρατεύοντας τη φαντασία του και το συνδέει με τη σύγχρονη εποχή. Στη συνέχεια καλείται να δημιουργήσει ένα δικό του έργο με πηγή έμπνευσης το αρχικό. Αναστοχάζεται πάνω στην εμπειρία που βίωσε, κρίνει και «μετασχηματίζει» τις αρχικές του θέσεις και απόψεις και εξωτερικεύει τις δικές του ιδέες, καλλιεργώντας έτσι την ευαισθητοποίηση και την ενσυναίσθηση, ώσπου τελικά να εμπλακεί ως δημιουργός ενός νέου καλλιτεχνικού δημιουργήματος είτε στην ίδια είτε με οποιαδήποτε μορφή τέχνης επιθυμεί να εκφραστεί. Η εμπλοκή στη δημιουργική διαδικασία εξοικειώνει όλους τους μαθητές με την παραγωγή έργων τέχνης ώστε να πάψει να αντιμετωπίζεται

με την προκατάληψη ότι αφορά λίγους, ενώ παράλληλα οδηγούνται στην καλλιέργεια της συγκλίνουσας σκέψης, σε περαιτέρω ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

Σύμφωνα με τον Eisner (2002), ανάμεσα στα «μαθήματα» που διδάσκει η τέχνη είναι ότι μας βοηθά να αποκτήσουμε μοναδικές εμπειρίες και μέσα από αυτές να ανακαλύψουμε το εύρος και την ποικιλία των πραγμάτων που είμαστε ικανοί να κάνουμε. Η επαφή με κάθε μορφή τέχνης οδηγεί στην διεύρυνση του παραστατικού κύκλου, απαραίτητη προϋπόθεση στην διαδικασία της μάθησης και καλλιεργεί άλλες διανοητικές ικανότητες όπως έμπνευση, διορατικότητα, καθώς και μαθηματικές διεργασίες όπως ανάλυση, διαίρεση σε ενότητες, αιτιολογικές σχέσεις, Ενθαρρύνει την ελεύθερη συμμετοχή και συμβάλει στην ανάπτυξη της εκφραστικής και δημιουργικής ικανότητας, και στην καλλιέργεια της κοινωνικής συνείδησης. Επιπλέον, η ενασχόληση με διάφορες μορφές Τέχνης συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη γνωστικών λειτουργιών, που παρέχονται από τις Τέχνες και όλες μαζί προωθούν τη γενικότερη γνωστική ανάπτυξη του ατόμου. Αυτές είναι η γνωστική ευελιξία, η ενοποίηση της γνώσης, η φανταστική σκέψη και η αντίληψη της αισθητικής αξίας της Τέχνης (Efland, 2002:159).

Η τέχνη θέτει ένα ασφαλές και ταυτόχρονα ωφέλιμο και δημιουργικό πλαίσιο ενεργοποίησης, συμμετοχής και διαφοροποίησης του μαθητή με την αξιοποίηση κλίσεων και δεξιοτήτων συντελώντας αποτελεσματικά στην προσπάθεια για μία πιο δημιουργική, καινοτόμα και βιωματική μάθηση, μέσα ένα πρωτόγνωρα ευχάριστο μαθησιακό κλίμα. Ο Keddie (2010), χαρακτηρίζει την τέχνη ως εφιαλτήριο της μάθησης, αφού διευκολύνει την πρόσβαση σε κάθε θέμα ή ζήτημα και οδηγεί την κριτική σκέψη σε νέους δρόμους. Αποτελεί δυναμικό εργαλείο προβληματισμού, καθώς οι μαθητές καλούνται να διατυπώσουν τις απόψεις και τα συναισθήματά τους απαντώντας σε κριτικά ερωτήματα, να αμφισβητήσουν και να υποβάλουν σε κριτικό έλεγχο ακόμα και όσα ως τότε θεωρούσαν δεδομένα. Οριοθετώντας οι ίδιοι την υπάρχουσα γνώση τους για τον κόσμο, να είναι διαθέσιμοι να αποκτήσουν αυτοδύναμη κριτική σκέψη, πνευματική χειραφέτηση, επιχειρηματολογική ικανότητα, αναθεώρηση και εμπλουτισμό απόψεων.

Οι πολίτες που καθίστανται κοινωνοί των έργων τέχνης, αποκτούν τη δυνατότητα να εισέλθουν στον ιδιαίτερο τρόπο θέασης της πραγματικότητας κάθε δημιουργού χωριστά, γνωρίζοντας έτσι διαφορετικούς τρόπους σκέψης και αλλάζοντας ενίοτε τις προσωπικές τους θέσεις. Η τέχνη, λειτουργεί όχι μόνο ως εργαλείο μάθησης αλλά και ως εργαλείο κοινωνικού μετασχηματισμού που επιχειρεί να φέρει τα άτομα σε επαφή με εκδηλώσεις καλαισθησίας και αρμονίας, μέσα από τη διαρκή αναζήτηση και προβολή του αισθητικά άρτιου. Όπως τονίζει η Ντούλια(2012), αποτελούν πλούσιο πληροφοριακό υλικό που ενισχύει την πολιτισμική συνείδηση και ενδυνάμωση. Παρατηρώντας ένα έργο τέχνης, αποκαλύπτονται κοινωνικές αξίες, ιστορικά και πολιτικά δεδομένα, και φιλοσοφικές αντιλήψεις.

Έρευνες έχουν καταδείξει τη συμβολή των τεχνών στην απόκτηση θετικής στάσης των μαθητών προς το σχολείο. Όταν μάλιστα αξιοποιούνται μέσα στα πλαίσια διαθεματικών σχεδίων, συμβάλλουν στην προσφορά υψηλής ποιότητας μάθησης (Bamford, 2006) και μάλιστα δημιουργικής καθώς η γνώση που επιτυγχάνεται είναι ολόπλευρη και σφαιρική. Επιπροσθέτως, η συμβολή της έγκειται στη βέλτιστη κατανόηση των υπό εξέταση εννοιών, στην καλλιέργεια της συγκλίνουσας σκέψης, στην προώθηση της ομαδοσυνεργατικής δραστηριότητας, στην περαιτέρω ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των μαθητών, στη δημιουργία ενός ευχάριστου μαθησιακού κλίματος και στη διασφάλιση της ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

4. Προτεινόμενες πολιτικές από κάθε φορέα αγωγής

4.1 Οικογένεια

Η επιτυχία των στόχων της ολόπλευρης ανάπτυξης καθώς και της διαμόρφωσης αισθητικών κριτηρίων έχει σαν αφετηρία, αλλά και διαρκές σημείο αναφοράς την οικογένεια. Ο ρόλος της οικογένειας και του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος είναι καθοριστικός για τη μάθηση, την κοινωνικοποίηση και γενικότερα την καλλιέργεια της προσωπικότητας του παιδιού. Η

οικογένεια διδάσκει στο παιδί αξίες που αφορούν τη γενικότερη στάση απέναντι στη ζωή, το πολιτισμικό υπόβαθρο, ακόμα και τη θρησκεία. Οι αξίες διαπλάθουν τον χαρακτήρα, τη συμπεριφορά καθώς επίσης και την ταυτότητα του κάθε παιδιού. Σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, η πολιτισμική ταυτότητα κάθε οικογένειας που συνδέεται με τον τόπο καταγωγής, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα και κάθε είδους πολιτισμική ιδιαιτερότητα, παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συνείδησης κάθε παιδιού. Η συνολική στάση και διάθεση του οικογενειακού περιβάλλοντος απέναντι στα θέματα της τέχνης και του πολιτισμού είναι ιδιαίτερα καθοριστική αφού ένα οικογενειακό περιβάλλον ανοιχτό στην ελεύθερη έκφραση παρέχει ευκαιρίες για γνωριμία με την Τέχνη και τη Μουσική, και ελευθερία των υλικών και των μέσων να εκφραστούν εικαστικά στο σπίτι. Είναι πολύ σημαντική η επαφή των παιδιών με το έργο καλλιτεχνών, η οργάνωση επισκέψεων σε γκαλερί, μουσεία, χώρους πολιτισμού, καθώς και η απρόσκοπτη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα του σχολείου, μουσείων ή άλλων οργανισμών. Είναι σημαντικό επίσης να ενθαρρύνουν οι γονείς μια συζήτηση και ανατροφοδότηση μετά από κάθε επίσκεψη, ώστε να γίνει κριτική επεξεργασία να αναδειχθούν τα οφέλη και να αξιοποιηθεί στο μέγιστο βαθμό η αισθητική εμπειρία.

4.2 Άτομο

Το ίδιο το άτομο οφείλει να διαμορφώσει προσωπική άποψη και στάση απέναντι στην Τέχνη, να καλλιεργήσει την κριτική του ματιά, να δώσει έμφαση στην πνευματικότητα, αντιστεκόμενο στον υλισμό και τον ευτελισμό, να διαθέτει γόνιμο τον ελεύθερο χρόνο του και να ανιχνεύσει τις κλίσεις του, ενισχύοντας, παράλληλα, τη δημιουργικότητά του. Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των εφήβων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πεδία για την κοινωνικοποίηση, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους. Ανάμεσα στους τρόπους διάθεσης του λιγοστού πια ελάχιστου χρόνου των εφήβων θα πρέπει να περιλαμβάνονται η ενασχόληση με το θέατρο, τον κινηματογράφο, το χορό, καθώς και επισκέψεις σε μουσεία, πινακοθήκες και εκθέσεις. Η ενημέρωση και συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες και κοινωνικά δρώμενα. Όπως ισχυρίζεται η Μπιτσάνη, (2004), οι στάσεις που αναπτύσσουν οι πολίτες, η διαφοροποίηση και η ανάπτυξη ενός επιπέδου με το οποίο αντιλαμβανόμαστε την καθημερινότητά μας είναι ένα δείγμα καίριο πολιτισμού και αποτυπώνει τη νοοτροπία, κατά πόσο μια πόλη αντιλαμβάνεται και εκφράζει τον πολιτισμό της.

4.3 Εκπαιδευτικό σύστημα

Για να πάρει η Τέχνη τη θέση που της ταιριάζει στο σχολείο, χρειάζεται μια άλλη εκπαιδευτική αντίληψη και φιλοσοφία. Η ανάγκη μετατροπής του σχολείου σε ένα περισσότερο ελκυστικό περιβάλλον μάθησης απαιτεί συντονισμένη δράση και συνεργασία όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Η καθιέρωση και αξιοποίηση της τέχνης ως σημαντικής μεθόδου απόκτησης της γνώσης αποτελεί ιδιαίτερη πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι καλούνται να αντιμετωπίσουν ισότιμα τα καλλιτεχνικά μαθήματα με τα υπόλοιπα μαθήματα ανταποκρινόμενοι στις σύγχρονες προκλήσεις και ρεύματα, αποσκοπώντας στη μεταβίβαση και αξιοποίηση στοιχείων από τη διδακτική πρακτική των εικαστικών μαθημάτων στα υπόλοιπα, γνωσιοκεντρικά μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος, επιλέγοντας εκείνα τα εργαλεία και τις τεχνικές από τις διάφορες μορφές τέχνης, που θα συμβάλλουν στην επίτευξη των προκαθορισμένων εκπαιδευτικών στόχων. Για την εμπύχωση μαθητικών δράσεων που βασίζονται στην τέχνη, καθίσταται απαραίτητη η συνεργασία των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων, παρόλες τις δυσκολίες που προκύπτουν είτε εξαιτίας της απουσίας ειδικού εξοπλισμού, της έλλειψης διαθέσιμου σχολικού χρόνου, αλλά και προβλημάτων συντονισμού μεταξύ τους. Είναι αναγκαίο να συνειδητοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί ότι δεν αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση να διαθέτει κανείς καλλιτεχνικό ταλέντο για να εντάξει την τέχνη στην καθημερινή διδακτική πρακτική. Αρκεί μόνο να προβεί στη κατάλληλη επιλογή των έργων τέχνης που είναι ικανά να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία, καλλιεργώντας τη φαντασία και τις δημιουργικές ικανότητες των μαθητών. Για να

υλοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι απαιτείται σε πρώτο στάδιο, η ανίχνευση σχετικών επιμορφωτικών αναγκών και έπειτα η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών προς την κατεύθυνση αυτή.

Πάνω από όλα όμως, είναι αναγκαία η συνειδητοποίηση ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού δεν εξαντλείται μόνο στη μετάδοση και εμπέδωση της γνώσης αλλά ότι οφείλει επίσης να μεταλαμπαδεύει και να εμπνέει πανανθρώπινες αξίες, ανάμεσα στις οποίες περιλαμβάνονται και οι πολιτισμικές. Η δημιουργία του κατάλληλου διδακτικού περιβάλλοντος παρέχει ποικιλία ερεθισμάτων, ενθαρρύνει την έρευνα, επαινεί, εμπνέει και εμπνέει την εμπλοκή των μαθητών στη διδακτική διαδικασία, ‘εκχωρώντας’ την εξουσία σε ομάδες εργασίας οι οποίες θα δημιουργήσουν ευκαιρίες για αλληλεπίδραση των ιδεών, μέσα σε μια ευχάριστη ατμόσφαιρα συνεργατικότητας και δημιουργίας.

Αναγνωρίζοντας την προσφορά της τέχνης ως ιδανικό συνεκτικό δεσμό μεταξύ των αυριανών πολιτών μιας κοινωνίας αλλά και ολόκληρων λαών, ο σύλλογος των εκπαιδευτικών οφείλει να διευκολύνει και να ενισχύει την οργάνωση και υλοποίηση βιωματικών καλλιτεχνικών δράσεων όπως μουσικές συναυλίες, θεατρικές ομάδες, επισκέψεις σε μουσεία και αίθουσες τέχνης καθώς και κάθε πρωτοβουλία που αναλαμβάνουν μαθητές και εκπαιδευτικοί. Οφείλει επίσης να προωθήσει την ενδυνάμωση των συνεργασιών μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών διαφορετικών σχολικών μονάδων, υπερβαίνοντας τα στενά όρια της σχολικής κοινότητας. και να προάγει τη συνεργασία μεταξύ σχολείων μέσα από την ένταξη σε ανάλογα δίκτυα.

4.4 Πνευματικοί άνθρωποι- Καλλιτέχνες

Η διεθνής καλλιτεχνική κοινότητα οφείλει να ανταποκριθεί στα αιτήματα των καιρών και να εναρμονιστεί στις νέες ανάγκες, αφού για πολλά χρόνια διατηρούσε μια ελιτίστικη στάση περιορίζοντας στην Τέχνη στους επαίοντες και εκλεκτούς. Ιδιαίτερα στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου κυριαρχεί η στείρα τεχνοκρατική αντίληψη και το χρησιμοθηρικό πνεύμα, ο ρόλος του καλλιτέχνη είναι να εκφράσει μέσα από το έργο του τον προβληματισμό του, έχοντας συνείδηση της κοινωνικής του αποστολής, απαλλαγμένος από τις προκλήσεις της εμπορευματοποίησης ή της στράτευσης. Με τον τρόπο αυτό θα ευαισθητοποιήσει τους γύρω του και θα τους ενεργοποιήσει, ώστε τελικά να γίνει εφικτός ο ορθός προσανατολισμός του κοινού και ο εξανθρωπισμός της κοινωνίας. Η εξωστρεφής αντίληψη που μετακινείται από τα έργα σε όλες τις ηλικιακές και κοινωνικές ομάδες πετυχαίνει ειδικά σήμερα, στην περίοδο της κρίσης, νέες μεθόδους διάχυσης και διείσδυσης, καθιστώντας την Τέχνη προσιτή στο ευρύ κοινό, αφού τους καλεί να γίνουν και οι ίδιοι κοινωνοί της Τέχνης μέσα από το πρίσμα του θεατή του κριτή και του αναδημιουργού.

Μέσα από τη σύγχρονη τεχνολογία αναπτύσσονται νέοι τρόποι πολιτιστικής έκφρασης, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζονται νέα εργαλεία δημιουργίας πολιτιστικών προϊόντων. Παράλληλα, ενισχύεται ο διαπολιτισμικός διάλογος, καθώς δίνεται η δυνατότητα επικοινωνίας και ανταλλαγής ιδεών και πληροφοριών από διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς. Εστιάζοντας στα μουσεία και τις αίθουσες τέχνης τα οποία αποτελούν τα πιο σημαντικά μέσα προώθησης της εικαστικής δημιουργίας, «κιβωτοί του πολιτισμού και θησαυροφυλάκια του παρελθόντος» κατά τον Ζυγογιάννη (2012), διακρίνουμε πως έχουν διττή υπόσταση: Αφενός στεγάζουν τα πραγματικά, αυθεντικά αντικείμενα, και αφετέρου μέσα από το διαδίκτυο και τα νέα μέσα μεταφέρουν τα πολιτιστικά αντικείμενα σε ποικίλα περιβάλλοντα πρόσληψης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Google Art Project, μια διαδικτυακή συλλογή εικόνων υψηλής ανάλυσης έργων τέχνης από μουσεία και γκαλερί από όλο τον κόσμο, μια ψηφιακή γκαλερί Τέχνης που έχει τη δυνατότητα να φέρει το κοινό σε άμεση επαφή με τα πιο γνωστά έργα τέχνης, εκμηδενίζοντας το εμπόδιο της απόστασης. Οι ΤΠΕ έχουν φέρει μια επανάσταση στον τρόπο διαχείρισης και παρουσίασης των συλλογών των μουσείων: εξασφαλίζουν ευχέρεια διαχείρισης του υλικού, προσφέρουν υλικό για εκπαιδευτική χρήση και προσφέρουν γνώση, ενθαρρύνοντας την επαφή και την αλληλεπίδραση του ατόμου με την Τέχνη με τη δημιουργία και διάθεση ψηφιακών προϊόντων.

4.5 Πολιτικοί και κοινωνικοί θεσμοί

Με τη δημιουργία μόνιμων και κατάλληλων υποδομών και την ορθολογική κατανομή των κονδυλίων για τον πολιτισμό, με τη βελτίωση των μουσείων, αιθουσών τέχνης και πολιτιστικών εγκαταστάσεων και την παροχή κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής για την προβολή και δημιουργία καλλιτεχνικών έργων, αναδεικνύεται και προβάλλεται η ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα της χώρας, ενισχύεται η καλλιτεχνική αποκέντρωση ενώ προσφέρεται έδαφος και ενθαρρύνονται ατομικές ή συλλογικές προσπάθειες καλλιτεχνικής και πολιτιστικής έκφρασης έχοντας διασφαλίσει την αδέσμευτη καλλιτεχνική δημιουργία σε ένα πολίτευμα δημοκρατικό.

4.6 Τοπική Αυτοδιοίκηση

Τέλος, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη από τη μεριά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, για την ανάδειξη και προστασία της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του Δήμου. Όπως τονίζει ο Ward (2002:7), οι επενδύσεις στον πολιτισμό αναζωογονούν το χαρακτήρα αλλά και την οικονομία ενός τόπου. Οφείλει να δημιουργεί υποδομές, να αναδεικνύει και να προβάλλει την ιδιαίτερη πολιτιστική φυσιογνωμία της περιοχής, προσφέροντας έδαφος και ενθαρρύνοντας ατομικές ή συλλογικές προσπάθειες καλλιτεχνικής και πολιτιστικής έκφρασης. Πιο συγκεκριμένα, καλείται να προχωρήσει στη δημιουργία και στήριξη πολιτιστικών, λαογραφικών και πνευματικών κέντρων, σχολών διδασκαλίας μουσικής, χορού, ή ζωγραφικής. Πρέπει να δώσει επίσης έμφαση στη μελέτη και εφαρμογή πολιτιστικών προγραμμάτων, την προώθηση της καλλιτεχνικής παιδείας με τη λειτουργία καλλιτεχνικών τμημάτων και προγραμμάτων στους τομείς των εικαστικών και παραστατικών τεχνών. Να συστηματοποιήσει τη διοργάνωση φεστιβάλ, μουσικών συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, πολιτιστικών εκδηλώσεων και καλλιτεχνικών δρώμενων και την παραγωγή έντυπου και ψηφιακού υλικού με πολιτιστικό περιεχόμενο. Οφείλει επίσης να προβεί στην εκπόνηση τοπικών προγραμμάτων για την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος, στο πλαίσιο των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών και στην ενθάρρυνση της ενεργητικής συμμετοχής των πολιτών στα επιμορφωτικά και πολιτιστικά προγράμματα. Τέλος, να εδραιώσει τη δικτύωση με πολιτιστικούς φορείς σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και την προώθηση συνεργασιών με εξειδικευμένους φορείς για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, που σχετίζονται με την προώθηση του πολιτισμού.

5. Συμπεράσματα

Η προσφορά της τέχνης είναι πολλαπλή τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο μέσω της παιδευτικής της λειτουργίας. Η τέχνη μπορεί να αποτελέσει το θεμέλιο μιας υγιούς και ολοκληρωμένης εξέλιξης, μια αποτελεσματική διέξοδο στις ανησυχίες και τους προβληματισμούς του σύγχρονου ανθρώπου, σε μια ιδιαίτερα εμπορευματοποιημένη, πεζή και υλιστική κοινωνία, καθώς και το ιδανικό μέσο επικοινωνίας μεταξύ των λαών της γης.

Με την αξιοποίηση των τεχνών στην εκπαίδευση, αποδίδεται στην παραμελημένη τέχνη η θέση που της αρμόζει και προωθείται η βιωματική μάθηση μέσω της οποίας παρέχεται μια ολοκληρωμένη παιδεία που στοχεύει στην σφαιρική ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή, στην αφύπνιση της δημιουργικότητας και της φαντασίας και στην καλλιέργεια της συναισθηματικής και κοινωνικής του νοημοσύνης. Παράλληλα, μέσω της αφύπνισης της πολιτιστικής συνείδησης που προσφέρει η ενασχόληση με την τέχνη, οι νέοι θα μπορούν πλέον να αναπτυχθούν προσωπικά και κοινωνικά, και να υποστηρίξουν ενεργά και συμμετοχικά δραστηριότητες που προβάλλουν την καλλιτεχνική και πολιτιστική φυσιογνωμία ενός τόπου καθορίζοντας ταυτόχρονα τη φυσιογνωμία της κοινωνίας του μέλλοντος.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- ΔΕΠΠΣ, (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ανακτήθηκε στις 19 Νοεμβρίου 2009 από <http://www.pi-schools.gr/programs/depps>
- Ζυγογιάννης, Ν. (2012). *Μουσεία. Η κιβωτός του πολιτισμού*. Ανακτημένο στις 23-3-2016 από το δικτυακό τόπο <http://www.mynews.gr/14/1512134/μουσεια-η-κιβωτός-του-πολιτισμού-του-νίκου-γ>
- Κόκκος, Α. και Συνεργάτες (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1999). *Η αισθητική αγωγή στο εκπαιδευτικό σύστημα*. Εφημερίδα «Το Βήμα» Ανακτημένο στις 22-3-2016 από το δικτυακό τόπο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=109040>
- Μπιτσάνη, Ε. (2004). *Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδ. Διόνικος.
- Ντούλια, Α. (2012). Δημιουργική Μάθηση μέσα από την Τέχνη: Μια πρόταση διδασκαλίας στην Ιστορία. Στο Α. Παππάς (Επιμ.) *Πρακτικά του 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)*
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, (2008). *Υπηρεσία ανάπτυξης προγραμμάτων, Πρόγραμμα Σπουδών των Εικαστικών Τεχνών*. Κύπρος: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού
- Ψαρρού, Μ. (2010) *Η πολιτιστική πολιτική στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης: Θέατρο του παραλόγου, θέατρο συγκρούσεων ή θέατρο σύνθεσης;* Ανακτημένο στις 23-3-2016 από το δικτυακό τόπο http://www.citybranding.gr/2010/12/blog-post_17.html

Ξενόγλωσση

- Bamford, A. (2006). *The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education*, New York: Waxmann.
- Cassirer, E. (1994). *Η παιδευτική αξία της Τέχνης*. Αθήνα: Έρασμος
- Dewey, J. (1980). *Art as experience*. USA: The Penguin Group
- Eisner, E. (2002). *The arts and the creation of mind*. New Haven and London: Yale University Press.
- Eisner, E. (2002β). *Ten lesson the arts teach*. National Art Education Association. Ανακτήθηκε 23-3-2016 <https://www.arteducators.org/advocacy/articles/116-10-lessons-the-arts-teach>
- Efland, A. (2002). *The arts, human development and education*. Berkeley: McCutchan.
- Gardner, H. (1990). *Art Education and Human Development*. Los Angeles: The Getty Center for Education in the Arts.
- Keddie, J. (2010). *Using Art in the Classroom*. MacMillan Publishers Ltd.
- Ward, D. (2002). *The Guggenheim Effect, Cities Reborn: the Challenge of an Urban Renaissance*. Ανακτημένο στις 21-3-2016 από το δικτυακό τόπο <http://www.theguardian.com/society/2002/oct/30/urbandesign.architecture2>